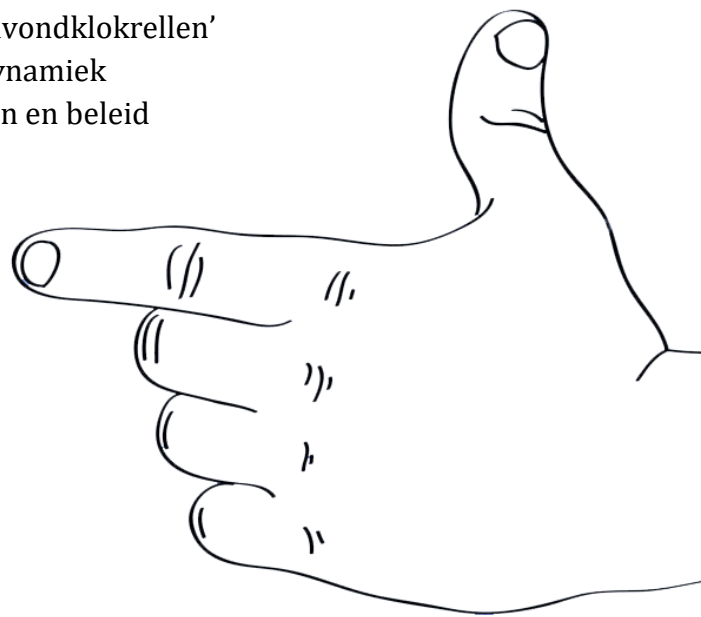

Anarchistische straten & huilende burgemeesterharten

Een *framing* analyse van 'de avondklokrellen'
in relatie tot de dynamiek
tussen gebeurtenissen en beleid

J. F. Kamp
546194

Grootstedelijke Vraagstukken en Beleid
Erasmus Universiteit
Begeleider: Godfried Engbersen
juni 2021

Anarchistische straten & huilende burgemeesterharten

Een *framing* analyse van 'de avondklokrellen'
in relatie tot de dynamiek
tussen gebeurtenissen en beleid

J. F. Kamp
2021

Abstract

Begin 2021 vonden in Nederland gedurende een aantal dagen ongeregelheden plaats, bekend onder de naam 'avondklokrellen'. Deze ordeverstoring, die zich afspeelde in de context van de coronapandemie, leidde tot veel reacties en ophef. Een dergelijke gebeurtenis kan op verschillende manieren worden geïnterpreteerd en omschreven. Politici en beleidsmakers definiëren in reactie op publieke gebeurtenissen of sociale vraagstukken vaak wat het probleem is, wie verantwoordelijk is en hoe dit aangepakt moet worden. Dit proces heet *framing* en kan publieke opinie en beleidsvraagstukken informeren. Aan de hand van een *framing* analyse van de 'avondklokrellen' die begin 2021 in Nederland plaatsvonden, kijkt deze kwalitatieve studie naar de relatie tussen taal, gebeurtenissen en beleid. Leidt framing tot handelingsgevolgen? Hierbij wordt gekeken naar zowel de landelijke als de lokale context door Rotterdam en Eindhoven als casus uit te lichten. Er wordt gekeken naar uitspraken van landelijke politieke actoren, lokale politieke actoren en lokale beleidsuitvoerders. Op basis van hun inzichten wordt ook gekeken of de *framing* mogelijk in verband kan worden gebracht met handelingsgevolgen of beleidsreacties.

Trefwoorden: maatschappelijke en publieke onrust, framing, rellen, beleid, ongeregelheden

1. Introductie

Aanleiding

Eind januari 2021 vonden vier dagen lang ongeregelheden plaats in diverse grote en kleine gemeenten in Nederland. Een GGD-teststraat werd in brand gestoken, winkels werden geplunderd en het kwam op meerdere plekken tot een confrontatie met de politie. De ongeregelheden werden omgedoopt tot 'de avondklokrellen', omdat ze ontsprongen na het instellen van de avondklok als aanvullende coronamaatregel. Hoewel deze benaming een vorm van protest tegen de maatregel impliceert, ontkenden politici en bestuurders dit verband in hun reactie. Zo zei demissionair premier Mark Rutte: *"Het is crimineel geweld en dat zullen we ook als zodanig behandelen"* (RTL Nieuws, 2021).

1.2 Woorden doen ertoe

In groeiende mate vraagt de samenleving om een politieke reactie wanneer de openbare orde wordt geconfronteerd met sociale vraagstukken zoals ordeverstoringen (Muller, 2011). De manier waarop politieke actoren reageren, biedt hen de kans om gebeurtenissen te *framen*: het kader te bepalen waarbinnen zaken geduid worden. (Boin, 't Hart & McConnell, 2008). Het proces van *framing* is vergelijkbaar met het werk van een filmmaker: wat brengt de camera in beeld? Wordt er ingezoomd op een detail, of uitgezoomd om het hele toneel in beeld te brengen? In de montagekamer wordt het narratief van de film geconstrueerd, er wordt besloten wat wordt weggelaten en wat wordt benadrukt. Actoren die betrokken zijn bij besluit- en beleidsvorming definiëren in hun reactie vaak wat het probleem is, wie verantwoordelijk is en hoe dit aangepakt moet worden. In dit *framing* proces bestaat de mogelijkheid om bestaand beleid te verdedigen, uit te breiden of juist te bekritisieren (Boin et al., 2008; Van Hulst & Yanow, 2014; Snow, Vliegenthart & Corrigan-Brown, 2007). Bepaalde actoren hebben meer autoriteit in de 'strijd' om betekenis. Juist daarom is het belangrijk om kritisch te kijken naar welke ideeën nu eigenlijk gelden als gangbaar, normatief en breed geaccepteerd. Vaak zijn dergelijke ideeën lastig te expliciet te herkennen, dit maakt het relevant om te

kijken naar de achterliggende *framing* van verschillende actoren.

Dit onderzoek beoogt de *framing* van betrokken beleidsactoren rondom publieke onrust te analyseren aan de hand van de reacties op de 'avondklokrellen'. Hierbij wordt gekeken naar betrokkenen op drie niveaus: nationale politici, lokale politici en beleidsuitvoerders in het sociaal domein en veiligheidsdomein (jeugdwerkers en politie). De 'avondklokrellen' vormen de casus aan de hand waarvan gemeentelijke en nationale beleidsreacties in relatie tot *framing* worden onderzocht.

1.3 Probleemstelling en vraagstelling

Ordeverstoringen kunnen zowel preventief als repressief benaderd worden (Van Stokkom, 2013; Muller, 2011). Qua veiligheidsbeleid kende Nederland de afgelopen jaren een toename van repressieve beleidsveranderingen, zoals de verzwaring van straffen of toenemende camerasurveillance (Van Stokkom, 2013). Aangezien denkkaders of *frames* vaak lastig te herkennen zijn, is het van belang om deze middels een kritische en structurele analyse in kaart te brengen. Daarbij is het de vraag verschillende actoren eenzelfde gebeurtenis *framen* en of er mogelijk een performatieve werking van deze woorden uitgaat. Hiermee Er wordt vergelijking gemaakt tussen Eindhoven en Rotterdam aangezien de gebeurtenissen in beide steden veel reacties losmaakten en veelvuldig in het nieuws kwamen. De hoofdvragen die dit onderzoek zullen leiden zijn als volgt:

- 1) *Hoe framen nationale politici, lokale politici en lokale beleidsuitvoerders de gebeurtenissen rondom de 'avondklokrellen'?*
- 2) *Hoe verhoudt deze framing zich tot mogelijke beleidsreacties na een gebeurtenis?*

Doelstelling

Het doel van de studie is tweeledig: ten eerste het verkennen van de *framing* van beleidsbetrokkenen rondom de 'avondklokrellen'. Ten tweede om te ontdekken wat er gezegd kan worden over de verhouding tussen *framing*, gebeurtenissen en

beleidsverandering. Hiermee kan hopelijk iets worden gezegd over de manier waarop *frames* hun weg vinden in beleidsprocessen.

Wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie

Veel studies die een *frame* analyse toepassen op beeldvorming rondom onrust of 'rellen' richten zich enkel op een verkenning en analyse van de gevonden kaders (Boin et al., 2008). Dit onderzoek gaat een stap verder en probeert ook een uitspraak te doen over mogelijke verwachtingen die geschetst kunnen worden in de richting van sociaal en/of veiligheidsbeleid. Dit onderzoek probeert deze lancune aan te vullen door gebruikte denkkaders van een gebeurtenis naast beleidskeuzes te plaatsen.

Hierdoor richt de studie zich gevolgen van 'rellen', in plaats van oorzaken. Zoals Newburn (2021) aantoont is er veel minder aandacht voor de gevolgen van 'rellen': zowel politiek als beleidsmatig. Zo richtten studies naar ongeregeldheden in Parijs, Londen en steden in Zweden zich met name op duiding en verklaring (Loch, 2009; Malmberg et al., 2013; Body-Gendrot, 2012). Het is relevant om de lens juist te richten op (beleids)gevolgen, omdat deze impact hebben op het stedelijk landschap.

Daarnaast richt dit onderzoek zich op spelers die direct betrokken zijn bij het beïnvloeden en uitvoeren van beleid, in plaats van enkel discoursanalyses in(massa)media. Laatstgenoemde kan vaak weinig zeggen over de gevolgen van framing, uit meerdere onderzoeken blijkt dat de impact van media *frames* vaak overschat wordt (Vliegthart & Van Zoonen, 2011; Boin et al., 2008) Door beleidsuitvoerders bij het onderzoek te betrekken, wil ik daarnaast gehoor geven aan de oproep van Rein en Schön (1994) om hen bij onderzoek over beleid te betrekken. Verder hoopt dit onderzoek bij te dragen aan literatuur over beleidsprocessen, met name over de aanname binnen theorie over padafhankelijkheid dat een 'crisis' leidt tot beleidsverandering (Thelen, 2004).

Studies naar *framing* zijn ook maatschappelijk belang, zowel voor hen die directe gevolgen ervaren als de indirecte gevolgen van *framing*. Toenemend repressief beleid zoals het plaatsen van camera's of preventief fouilleren schuurt met grondwettelijke bepalingen zoals het verbod op discriminatie en het recht op privacy. Taal kan

bijvoorbeeld uitsluitend werken, zonder dat dit altijd expliciet (h)erkend wordt (Van Hulst & Yanow, 2014). Het is daarnaast belangrijk om een kritische lens te richten op het (politiek) narratief om meer inzicht te krijgen in mechanismen die vaak onzichtbaar blijven. Hoe nu over iets wordt gepraat, heeft gevolgen voor hoe erover gepraat wordt in de toekomst.

2. Theoretisch Kader

Het theoretisch kader is opgebouwd uit een aantal delen. Eerst wordt belicht wat *framing* is, hoe het geconceptualiseerd kan worden en hoe het zich verhoudt tot beleid. Vervolgens worden drie *frames* over onrust onderscheiden en wordt de beleidscontext en maatschappelijke context geschetst.

2.1 Framing

Wat is *framing*?

Ontwrichtingen, onrust en ongeregelde heden geven aanleiding tot verschillende en soms tegenstrijdige interpretaties (Boin et al., 2008). Deze tonen het bestaan van verschillende waarden, belangen en ideeën aan. Deze vaak onzichtbare zaken kunnen aan het licht worden gebracht door middel van een *framing* analyse. Het concept is nauw verwant aan de principes van het symbolisch interactionisme (Snow, Vliegthart & Corrigan-Brown, 2007). Binnen dit perspectief wordt de sociale wereld gezien als een dynamische realiteit waarbinnen betekenis niet vaststaat, maar wordt gevormd in interactie. *Framing* richt de lens op de kaders waarmee 'de feiten' beoordeeld worden, in plaats van op de feiten zelf (Hajer & Wagenaar, 2003). *Framing* als analytisch concept vindt haar oorsprong bij Bateson (1972) en Goffman (1974), maar dit onderzoek zal voortborduren op de inzichten van Rein en Schön (1977). Zij waren de eersten die *framing* als analytische lens voor beleidsanalyses gebruikten (Van Hulst & Yanow, 2016). Dit zorgde voor een verschuiving in de benadering van beleidsanalyses. De klassieke vraag "hoe moet het probleem worden opgelost?", verschoof naar "wat wordt gedefinieerd als het probleem?".

Binnen deze benadering kunnen beleidsstukken worden geanalyseerd, of uitspraken van invloedrijke (politieke) actoren die beleid mogelijk beïnvloeden. Het ‘politieke toneel’ is bij uitstek een veld waar framing veel wordt toegepast. Volgens Stone (1989) geldt hier niet de analyse van de feiten, maar de overtuigingskracht van het beeld. De basis voor politiek handelen ontstaat in de verhalen die een gedeelde betekenis over een gebeurtenis creëren (Boin et al., 2008). Deze verhalen worden veelal overgebracht naar ‘de burger’ middels nieuwsmedia. Over deze dynamiek, welke gezien kan worden als de ‘symboliek van politiek’ schrijft Edelman (1985): “*The parade of ‘news’ about political acts reported to us by the mass media and drunk up by the public as drama is the raw material of such symbolization.*” Vanuit die redentatie geldt nieuwsmedia als interessante bron om de wereld van het politieke spel te kunnen bestuderen. Politieke actoren strijden op dat toneel met elkaar om het dominante, publieke debat te kunnen beheersen, welke vervolgens invloed heeft op draagvlak voor door hen beoogd beleid.

Activiteiten in *framing*

Meerdere auteurs merken op dat de conceptualisering van *framing* als analytisch instrument aan kracht heeft verloren door de veelheid aan definities, opvattingen en operationalisering en het gebruik van het concept in diverse disciplines (Vliegenthart & Van Zoonen, 2011; Van Hulst & Yanow, 2016; Boin et al., 2008). Om niet verder bij te dragen aan de fragmentatie van het begrip als onderzoeksinstrument, richt deze studie zich qua conceptualisering op een uitwerking van de kernideeën van Rein en Schön over framing als politiek-sensitief instrument om beleidskeuzes en invloeden te onderzoeken. Dit wordt gedaan aan de hand van *framing* activiteiten.

Framing gebeurt aan de hand van *sensemaking* (begrijpen) en *storytelling* (verhaal vertellen) (Van Hulst & Yanow, 2016). Begrijpen wordt gedaan door middel van naamgeving en categoriseren. Bij ‘naamgeving’ wordt specifiek gelet op het gebruik van taal (begrippen, metaforen of concepten). Zo is de oorlogsmetafoor bijvoorbeeld favoriet in de communicatie rondom de coronapandemie, we horen over de ‘de strijd

tegen het virus', zorgwerkers in de 'frontlinie'. Dit woordgebruik zorgt voor het creëren van een gezamenlijke vijand waar tegen moet worden 'gestreden'.

'Categoriseren' lijkt op naamgeving, maar werkt meer uitsluitend (Van Hulst & Yanow, 2016). Het proces van exclusie gebeurt door mensen of gebeurtenissen in te delen in categorieën. Classificaties zijn vaak een versimpeling en gaan daarmee voorbij aan de complexiteit van de sociale werkelijkheid (Bovens et al., 2016). Zo is er vaak sprake van een tweedeling, bijvoorbeeld het onderscheid tussen 'westers' en 'niet-westers'. Hoewel classificaties 'neutraal' proberen te zijn, ontwikkelen categorieën in de loop der tijd vaak een subjectieve betekenis. Zo krijgt de term 'niet-westers' al snel een raciale lading waardoor de classificatie onbedoeld kan leiden tot sociale tegenstellingen en verdeeldheid (Bovens et al., 2016).

Ten slotte worden bovenstaande elementen samengevoegd tot coherent verhaal (*storytelling*). In *framing* analyses die zich richten op beleidsvraagstukken is in het gecreëerde narratief vaak een diagnose (probleemstelling) en prognose (oplossing) verweven (Snow et al., 2008; Semetko & Valkenburg, 2000; Schön, 1979) Een principe van causaliteit wordt toegepast om een oplossing te legitimeren. Het proces waarbij *framing* leidt tot verandering in beleid wordt ook wel de *normative leap* genoemd (Schön, 1979; Dekker, 2017). Framing leidt dan tot handelingsgevolgen aan de hand van de geformuleerde 'oplossing' van het 'probleem' (Dekker, 2016). In het proces van verhaal vertellen worden actoren ook gepositioneerd: wie is verantwoordelijk, wie is schuldig (Steensland, 2008)? Daarbij is vaak sprake van tegenstrijdige ideeën ten opzichte van 'het probleem'. Er is dan sprake van een 'strijd' (framing contest) tussen de verschillende interpretaties van betrokken actoren die de ontstane ruimte na een gebeurtenis willen benutten (Alink et al, 2001 in Boin et al, 2008). Deze strijd om betekenis uit zich in verschillende verhalen over eenzelfde gebeurtenis (Van Hulst & Yanow, 2016), samen te vatten in ideaaltypische 'frames' of denkkaders. Bepaalde actoren hebben meer macht in de strijd om betekenis; zij hebben meer invloed op wat geldt als 'probleem' of 'crisis' of niet.

Figuur 2 Framing activiteiten

Begrijpen		Verhaal vertellen	
Naamgeven	Categoriseren	Diagnose	Prognose
<i>Concepten, metaforen, beeldspraak</i>	<i>Indelen in groepen, wij- zij, conflict</i>	<i>Definitie + schuldvraag</i>	<i>Oplossing + verantwoordelijke voor oplossing</i>

Framing en beleidsreacties

Uit meerdere onderzoeken naar de gevolgen van *framing contests* voor beleid blijkt dat gebeurtenissen die worden aangemerkt als een ‘crisis’ of ‘publiek probleem’ meestal gevolgen voor beleid hebben (Pille & Prins, 2018; Van Hulst & Yanow, 2016). In plaats van radicale verandering is er echter vaker sprake van geleidelijke, instrumentele aanpassingen (Boin et al., 2008; Van der Heijden, 2013; Thelen 2004). Dit gaat in tegen een klassieke aanname in onderzoek naar beleidsprocessen, waarbij wordt uitgegaan van lange stabiele perioden die worden onderbroken door onder andere crisisgebeurtenissen. Boin et al., (2008) laat echter zien dat het definiëren van een situatie als crisis meestal leidt tot enkel symbolische verandering: aanpassingen in regelgeving om te illustreren dat er geleerd is van de gebeurtenis. In mindere mate worden diepgaande primaire veranderingen doorgevoerd waarbij sprake is van een ideologische shift.

Om een inschatting te kunnen maken van de manier waarop *framing* een rol speelt bij beleidsprocessen, kan gekeken worden naar drie typen reacties die een bepaalde richting voor bestaand beleid schetsen (Boin et al., 2008; Pille & Prins, 2018). Hiervoor wordt gebruik gemaakt van het *crisis exploitation model* zoals opgesteld door van Boin et al. (2008). Het model bestaat uit drie typen reacties op een gebeurtenis die mogelijk als crisis wordt *geframed*: ontkenning, kritische bedreiging en kritische mogelijkheid.

Bij het eerste perspectief ‘ontkenning’ wordt een gebeurtenis niet als crisis gezien. De situatie wordt gebagatelliseerd of afgezwakt en de verantwoordelijkheid ligt niet bij ‘*officeholders*’. Als gevolg hoeft beleid niet te veranderen en wordt bestaand

beleid beschermd. Bij het tweede perspectief 'bedreiging' wordt de situatie aangemerkt als ernstig (een crisis), maar schuld wordt bij anderen neergelegd en de gevestigde orde en het beleid wordt verdedigd. In de diagnose wordt de schuldvraag bij een identificeerbare 'outgroup' neergelegd, niet bij bestaand beleid. Hierdoor wordt bestaand beleid verdedigd of hoogstens (symbolisch) aangescherpt, maar niet fundamenteel veranderd. Vanuit het derde perspectief 'kans' wordt de gebeurtenis ook als crisis gezien, maar de oorzaak (prognose) wordt nu wel aan bestaand beleid gelinkt. De gebeurtenis wordt gezien als kans om het bestaande beleid fundamenteel te veranderen. Deze drie houdingen ten opzichte van een sociale gebeurtenis geven een indicatie van te verwachten beleidsveranderingen.

Figuur 1: crisis exploitation model

	Ontkenning	Bedreiging	Kans
Diagnose	Geen crisis	Erkenning crisis	Erkenning crisis
Prognose	Geen prognose	Verantwoordelijkheid ligt bij 'de ander', groepen	Verantwoordelijkheid bij beleid
Beleidsgevolg	Geen verandering	Symbolische veranderingen	Fundamentele veranderingen

Het *framen* van onrust

Om een inhoudelijke van te verwachten *frames* te kunnen schetsen, wordt geput uit literatuur rondom verklaringen en *framing* van rellen en ongeregelheden. Een samenvoeging van veelvoorkomende duidingen van onrust leidt tot onderscheid in de volgende typen *framing*: *riff-raff*, cultureel en structureel (Snow et al., 2007; Newburn, 2021; Body-Gendrot, 2013). Deze frames worden vervolgens gekoppeld aan het eerder besproken 'crisis exploitation model'.

Het eerste frame, *riff-raff*, gaat uit van persoonlijke, individuele karakteristieken van 'relshoppers' en verwerpt structurele duiding (Newburn, 2021). Onrust of rellen worden aangeduid als crimineel en zinloos geweld zonder achterliggende reden. Het bestaan van een structureel 'probleem' wordt ontkend, de verantwoordelijkheid vanuit bestuurlijk opzicht wordt hiermee ontkend. Moraliteit (en daaruit volgende veroordeling) speelt vaak een rol in dit kader. Het goed-foutdenken uit zich in termen als 'tuig' of 'criminelen' waarbij duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen 'wij' en 'zij'. Er wordt veelal geredeneerd vanuit conflict. Binnen dit kader is de verwachting dat de gebeurtenis wordt gezien als 'bedreiging': de ernst van de situatie wordt erkend, maar de oorsprong hiervan ligt niet in bestaand beleid (Pille & Prins, 2018). Er treden hoogstens symbolische veranderingen op.

Culturele *frames* zoeken de oorzaak van door bepaalde kenmerken aan groepen toe te kennen op basis van een gedeelde cultuur of kenmerken. Dit frame kan soms samenvallen of elementen bevatten van het *riff-raff* frame. Vaak centreren dergelijke opvattingen zich rondom afkomst/etnische groepering, maar er kan ook gesproken worden van een 'jeugdcultuur' of 'dorpscultuur'. Binnen dit kader wordt integratie- en migratiebeleid vaak aangevallen of wordt opvoeding genoemd als mogelijke aanpak (Snow et al., 2007). Ook hier wordt vaak beredeneerd vanuit conflict (Semetko & Valkenburg, 2000) en wordt het *frame* gekoppeld aan de modus 'bedreiging' uit het *crisis exploitation model*.

Het derde *frame* redeneert vanuit een structureel perspectief. De sociale wetenschap richt zich al enkele decennia op structurele elementen om ongeregelheden te verklaren. Zo refereert Newburn (2021) naar een conclusie van Wacquant (2008) over zijn analyse van rellen in Engeland, Frankrijk en Amerika: "*violence from above begets violence from below*" (p. 60). Onderliggende omstandigheden zoals ongelijkheid, exclusie, racisme, segregatie, slechte woonomstandigheden en werkloosheid worden genoemd als factoren die leiden tot spanning en ongenoegen. Onder bepaalde omstandigheden kan dit leiden tot collectieve onrust. Body-Gendrot (2013) beaamt deze conclusie door ongeregelheden te zien als symptoom van een samenleving

waarin bepaalde groepen hun behoeften soms alleen nog via geweld kunnen uiten. Uit eerder onderzoek blijkt dat politieke actoren die beleid maken minder vaak structurele elementen gebruiken dan beleidsactoren die beleid uitvoeren (Boin et al., 2008).

Figuur 3 Framing verwachtingen

	Riff-raff	Cultureel	Structureel
Diagnose	Geen oorzaak, zinloos en crimineel geweld	Oorzaak ligt in culturele verklaring (o.a. etnische, straat- of jongerencultuur)	Oorzaak ligt in economische of educatieve achterstand, verveling, racisme, huisvesting
Prognose	Repressie, <i>law&order</i>	Grenzen dicht, mensen uitzetten, opvoeden, resocialisatie	Sociale programma's, <i>action program</i>
Crisis exploitatie	Bedreiging	Bedreiging	Kans

Hoewel deze indeling suggereert dat er sprake is vastomlijnde 'frames', moeten deze meer als richting worden gezien. Zoals Van Hulst & Yanow (2016) benadrukken op basis van inzichten van Rein en Scön, is er een verschil tussen 'frames' en 'framing'. Oftewel, in een dynamische benadering staan frames niet vast; deze veranderen steeds afhankelijk van tijd, ontwikkelingen en context.

2.2 Context

Maatschappelijke en politieke context

Een mogelijke relatie tussen framing van gebeurtenissen en beleid wordt volgens Boin et al. (2008) ook beïnvloed door een contextuele factoren op politiek en maatschappelijk niveau. Op maatschappelijke vlak speelt de 'coronacrisis' een grote rol. In eerste instantie lijkt de impact vooral medisch en economisch, maar later wordt er ook nadruk gelegd op sociaal-maatschappelijke gevolgen. Zo is er sprake van toegenomen psychische druk, eenzaamheid en kwetsbaarheid. Met name jongeren blijken kwetsbaar, onder hen nemen gevoelens van impasse, onvrede, eenzaamheid en somberheid het sterkst toe (Engbersen et al., 2020; SCP, 2020a). De hoofdconclusie van diverse bronnen op sociaal vlak is dat de pandemie bestaande ongelijkheden en kwetsbaarheden zichtbaar maakt én vergroot (SCP, 2020a; Engbersen et al., 2020). De Sociaal-Economische Raad waarschuwt zelfs voor het ontstaan van een mogelijke 'verloren generatie', zoals vaker gebeurt na crisisjaren (SER & Denktank Y, 2021).

Daarnaast zorgde de pandemie in eerste instantie voor meer maatschappelijke samenhang, maar daalde dit weer naarmate de situatie voortduurde (De Klerk et al., 2021). Zo nam het institutioneel vertrouwen af en wordt er meer wrijving tussen groepen ervaren (Engbersen et al., 2021; De Klerk et al., 2021). Dit geldt in meerdere mate voor mensen in kwetsbare posities met een lager sociaal, cultureel en economisch kapitaal. Ook steeg de onvrede over het coronabeleid (Engbersen et al., 2021). Daarnaast mondden sommige demonstraties tegen het coronabeleid uit op een confrontatie tussen burgers en politie en meldt het SCP toegenomen spanningen.

Qua politieke context is de (politieke) tijdslijn is volgens Boin et al. (2008) relevant, aangezien betrokken actoren hierdoor verschillende motieven hebben om toewijzing van schuld of verantwoordelijkheid groter of kleiner te maken (Pille & Prins, 2018; Boin et al, 2008). Daarnaast is het relevant hoe lang een politiek leider zijn functie al bekleed. De 'avondklokrellen' bevinden zich op een roerige politieke tijdslijn; twee weken voor de gebeurtenissen viel het kabinet, twee maanden erna stonden de

landelijke verkiezingen gepland. Een gebeurtenis die vlak voor de verkiezingen plaatsvindt leidt sneller tot beleidsveranderingen omdat betrokken actoren een verhoogde kans zien om hun deze in te zetten voor hun politieke doel (Boin et al., 2008). Daarnaast wordt de functie van premier al ruim een decennia door Rutte bekleed. De verwachting is dat hij bestaand beleid zal verdedigen, omdat langzittende leiders verantwoordelijkheid worden gehouden voor bestaand beleid. Ten slotte wordt opgemerkt dat er oog moet zijn voor de veranderlijkheid van *frames* van actoren naarmate tijd verstrijkt vanaf de gebeurtenis (Pille & Prins, 2018).

Beleidscontext

Wanneer gesproken wordt over beleid in relatie tot 'rellen' en onrust, wordt in eerste instantie voornamelijk aan veiligheidsbeleid gedacht. Dit wordt meestal in verband gebracht met openbare orde beleid, waarbij het meest voor de hand ligt om te kijken naar maatregelen, wetten en werkwijzen van instanties als de Rechtbank, de politie en handhaving.

De verantwoordelijkheid voor veiligheid is lokaal en ligt bij gemeenten. Nederland is opgedeeld in veiligheidsregio's waarbinnen de burgemeester van de grootste gemeente belast is met de handhaving van de openbare orde. Van Stokkom (2013) typeert het Nederlands veiligheidsbeleid met de woorden 'controle en *zero tolerance*'. Deze begrippen komen tot uiting in praktijken als toenemend cameratoezicht of het 'lik-op-stuk' beleid, hierbij is het doel om strafzaken zo snel mogelijk af te handelen middels snel- en supersnelrecht (Rijksoverheid, 2021). Ondanks deze typering, wordt in het meest recente 'Kernbeleid Veiligheid'- een handleiding voor gemeenten om hun veiligheidsbeleid mee te vormen – wel veelvuldig gesproken over het belang van een balans tussen zowel preventief als repressief beleid (VNG, 2021). Volgens een rapport van de Inspectie Justitie en Veiligheid (juni 2020) is de politie echter in toenemende mate een 'repressieve uitvoeringsorganisatie' aan het worden, met name door capaciteitsproblemen (na bezuinigingen) waardoor wijkagenten hun signalerende en preventieve rol niet altijd kunnen uitvoeren. Deze ontwikkeling wordt

door de Politiebond het “uitsterven van het preventieve politiewerk” genoemd (NPB, 1 september 2020).

Met het oog op preventie, wordt in dit onderzoek ook gekeken naar sociaal beleid. Ook hier is sprake van decentralisatie, oorspronkelijk ingezet in 1987 met de ‘welzijnswet’ en sinds 2007 doorgezet met de ‘Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo)’. In een bredere optiek kan gesteld worden dat Nederland qua sociale voorzieningen is verschoven van een ‘verzorgingsstaat’ naar een ‘participatiesamenleving’. Zoals de koning in zijn troonrede uit 2013 schetste: “van iedereen die dat kan, wordt gevraagd verantwoordelijkheid te nemen voor zijn of haar eigen leven en omgeving”. Onderhevig aan deze beleidsfilosofie is de nadruk op eigen verantwoordelijkheid. Vanaf 2015 dragen gemeenten alle bestuurlijke verantwoordelijkheid op het gebied van zorg, welzijn, opvoeden en werken. Net zoals bij de politie is ook in het sociaal domein flink bezuinigd (SCP, 2020a).

Aangezien sociaal en veiligheidsbeleid lokaal wordt uitgevoerd, is het relevant om een korte typering van de twee lokale beleidscontexten te schetsen.

Beleids typering Rotterdam & Eindhoven

Rotterdam is de tweede stad van Nederland. Het begrip ‘veiligheid’ loopt als een rode draad door Rotterdams beleid en bestuur (Hoogstad, 2018). In het meeste recente actieprogramma voor veiligheid ‘Veilig@Rotterdam’ (2018-2023) staat: “Wij helpen waar nodig, maar pakken hard aan waar dat moet”. Er ligt een specifieke focus op veerkracht, participatie en integraal werken, ook in Rotterdams sociaal beleid. Deze focus vertaalt zich in een narratief van eigen verantwoordelijk en actief participeren. Het begrip ‘veiligheid’ wordt daarnaast in één adem genoemd met ‘leefbaarheid’, een begrip dat ook leidend is voor wijkbeleid. Het wijkdenken komt sterk terug in dit veiligheidsprogramma, er is zelfs een specifiek ‘wijkveiligheidsactieprogramma’ opgesteld (Schoon. Heel. Veilig., 2018). Met betrekking tot gebiedsgericht sociaal beleid loopt er ook een gebiedsgericht programma in Rotterdam-Zuid (waar de ongeregelheden plaatsvonden) sinds 2011, het Nationaal Programma Rotterdam Zuid.

Dit is het enige overgebleven wijkprogramma sinds de stop van het krachtwijkenbeleid in 2012 (Wijkwijzer, 2021).

Eindhoven is een middelgrote stad in de zuidelijke provincie Brabant. Het meest recente beleidskader veiligheid voor Eindhoven stamt uit 2017 en benadrukt dat veiligheidsvraagstukken toenemen naarmate de economie groeit. Ook Eindhoven richt zich op wijkgericht werken en benadrukt dat “de aanpak zoveel mogelijk gericht is op preventie, maar we schuwen de repressie niet”. Daarbij wordt ‘zorg’ als aparte categorie naast ‘preventie’ genoemd. Huidige burgemeester John Jorritsma (VVD) deed al meerdere malen een oproep tot meer geld voor veiligheid naar aanleiding van de aanhoudende slechte score van de stad op de Misdaadmeter (Vermeeren, 2019). Binnen het sociaal domein is sinds begin 2021 onrust over het (gebrek aan) jongerenwerk (Eindhovens Dagblad, 17 februari 2021).

2.3 Theoretische verwachtingen

Op basis van bovenstaande literatuur- en contextverkenning kunnen enkele hypothesen worden geschetst met betrekking tot de mogelijke *frames* en beleidsreacties. Dit leidt tot de volgende hypothesen:

- Actoren die beredeneren vanuit het *riff-raff* en culturele *frame* zullen de gebeurtenis als ‘bedreiging’ zien en bestaand beleid verdedigen
- Actoren die beredeneren vanuit het structurele *frame* zullen de gebeurtenis als ‘kans’ zien en bestaand beleid uitdagen
- Een voortzetting en verdediging van het huidige beleid wordt verwacht aan de hand van de contextafhankelijke factoren, waaronder de nabijheid van de verkiezingen en de context van de coronamaatregelen

3. Methode

Centraal in deze studie staat de relatie tussen *framing*, gebeurtenissen en beleid. Om dit te onderzoeken is ten eerste een kwalitatieve *framing* analyse uitgevoerd. Kijken naar *framing* is een gangbare methode om onderzoek te doen naar (politieke) communicatie (Scheufele & Iyengar, 2014). De analyse kijkt naar uitspraken van betrokken actoren op drie niveaus: landelijke politieke actoren, lokale politieke actoren en lokale beleidsuitvoerders. Hiervoor is gekozen omdat zij zich alledrie op een andere wijze tot beleid verhouden en dus verschillende machtsposities binnen het publieke debat bekleden.

De politieke actoren vertegenwoordigen hen die vanuit hun positie invloed hebben op beleid: politici en burgemeesters, maar ook voorzitters van bijvoorbeeld de Veiligheidsraad of woordvoerders van de politie. De beleidsuitvoerders zijn actoren in de beleidspraktijk, zoals wijkagenten en jeugdwerkers. Hun visie is relevant omdat zij werken op het raakvlak tussen zorg en veiligheid, preventie en repressie. De analyse is gebaseerd op conceptualisering van Rein en Schön (1994) in combinatie met het crisis model uit Boin et al. (2008). Op basis van de resultaten van de *framing* analyse wordt vervolgens gekeken naar mogelijke beleidsveranderingen, in combinatie met documenten en informatie uit de interviews.

Data

De data bestaan uit een corpus van teksten, waaronder krantenartikelen, interviews, beleidsdocumenten, bestuurlijke debatten en Handelingen van gemeenteraden en de Tweede Kamer.

Krantenartikelen

Voor de framing analyse van politieke actoren is gebruik gemaakt van krantenartikelen tussen 23 april en 30 april waarin politieke actoren reageren op de 'avondklokrellen'. Er is gezocht in de database van LexisNexis op de trefwoorden 'avondklokrellen', 'rellen' en 'onrust'. Het totaal van 3757 resultaten is uiteindelijk teruggebracht naar een selectie van 344 artikelen die specifiek gaan over de gebeurtenissen. Na verwijdering van

opinieartikelen zijn uiteindelijk 175 artikelen gecodeerd. Er wordt geselecteerd op artikelen van De Telegraaf, De Volkskrant, het Algemeen Dagblad en NOS.nl. Deze selectie is gemaakt op basis van populariteit en achterliggende politieke kleur. Indien een citaat uit een artikel wordt gebruikt wordt hierbij een code vermeld, in de appendix is het bijbehorende krantenartikel terug te vinden.

Interviews

Aangezien de perspectieven van beleidsuitvoerders (wijkagenten, jeugdwerkers) minder vertegenwoordigd zijn in mediauitingen, zijn er strategische semi-gestructureerde interviews gehouden met zeven respondenten: 3 wijk- en jeugdregisseurs, 1 jeugdwerker, 2 wijkagenten en 1 leider politieonderzoek. De interviews hebben twee functies: het verzamelen van materiaal voor een *framing* analyse en verzamelen inhoudelijk materiaal over mogelijke beleidsveranderingen in het veiligheidsdomein en sociaal domein. In de appendix is een onderwerpenlijst ingevoegd die is gebruikt als leidraad voor de gesprekken. De interviews zijn drie tot vier maanden na de gebeurtenissen afgenomen. Ten behoeve van de privacy en overige richtlijnen rondom ethiek is voldaan aan alle voorwaarden. De namen van de respondenten zijn gepseudonimiseerd en iedereen heeft een toestemmingsformulier ondertekend waarin alle voorwaarden en rechten zijn geschetst.

Beleidsdocumenten en overige bronnen

Om antwoord te geven op de tweede vraag hoofdvraag wordt geput uit beschikbare beleidsdocumenten, debatten, documenten behorende bij de debatten en inzichten uit de strategische interviews. Voor de debatten is gekozen om te kijken naar het eerste debat wat is gevoerd na de 'avondklokrellen' in de Tweede Kamer en de gemeenteraad van Eindhoven en Rotterdam. Daarnaast worden beleidsstukken, rapportages en monitoren vergeleken voor en na de gebeurtenissen, bijvoorbeeld het 'coronadashboard'. Hierbij wordt gekeken of er verandering is opgetreden op het gebied van veiligheid en zorg (jeugd). Dit resultaat kan een voorzichtige indicatie zijn

van mogelijke veranderen of juist stabiliteit. Hierbij moet wel als kanttekening worden geplaatst dat er nog te weinig tijd is verstreken sinds de gebeurtenis om langetermijn voorspellingen te doen. Dit wordt deels opgevangen door de relatie tussen *framing* en verwachte houding ten opzichte van beleid te theoretiseren.

Analyse

Framing analyse

De *framing* analyse is voornamelijk uitgevoerd aan de hand van conceptgedreven deductieve codering. Hierbij is met bestaande codes en categorieën gewerkt, welke zijn gebaseerd op de conceptuele modellen uit het theoretisch kader. Het hanteren van een gestructureerde aanpak verhoogt de betrouwbaarheid en repliceerbaarheid van het onderzoek, welke fragiel is door het abstract-interpretatieve karakter van *framing* (Van Gorp, 2007). De interpretatie van de onderzoeker is onvermijdelijk en vormt dan ook een beperking bij deze studie. Hoewel validiteit in het geding kan komen bij kwalitatief-interpretatieve studies, wordt de validiteit van dit onderzoek zo goed mogelijk gewaarborgd door het consistent hanteren van vooraf getheoretiseerde *frame* verwachtingen. Ook is daarom bewust gebruik gemaakt van bestaande *frames*, zodat niet wordt bijgedragen aan de verplintering van *framing* onderzoek (Burgman, Burgers & Steen, 2017). Het coderen is uitgevoerd aan hand van de operationalisering van de *framing* activiteiten 'begrijpen' en 'verhaal vertellen'. Het coderen is gebaseerd op figuur 3 zoals opgesteld in het theoretisch kader. Om te komen tot de bestaande, getheoretiseerde *frames* is vervolgens selectief coderen toegepast. Ook zijn de codes en *frames* per ingedeeld per niveau: Rotterdam, Eindhoven en landelijke actoren.

Afbakening

Er is gekozen om te kijken naar de 'avondklokrellen' als *case*, waarbij lokaal wordt ingezoomd op Rotterdam en Eindhoven. Aan de gebeurtenis werd veel aandacht besteedt door media, waardoor er veel materiaal voorhanden is om *framing* in relatie tot gebeurtenissen en beleid te onderzoeken. De keuze voor Rotterdam en Eindhoven is

gemaakt basis van verschillen in de kenmerken van de gebeurtenissen per stad. In Rotterdam vonden de ongeregelde heden plaats buiten het centrum, in een stadsdeel welke bekendstaat als ‘focuswijk’ en onderaan bungelt op leefbaarheidsmonitoren (Engbersen et al., 2019). Hier waren voornamelijk jongeren en minderjarigen uit de nabije omgeving bij betrokken. In Eindhoven vonden de ongeregelde heden plaats in het centrum en waren er meer mensen van buiten de stad bij de ongeregelde heden betrokken (Adema, 2021). Het primaire doel is niet om de steden te vergelijken, maar om inzicht te geven in verschillende dynamieken rondom *framing*.

4. Resultaten

Voordat de resultaten worden opgetekend, volgt eerst een korte situatieschets van de gebeurtenissen rondom het instellen van de avondklok. Hierna volgen de resultaten van

de *framing* analyse en prognose van beleidsreacties.

Situatieschets 'avondklokrellen'

Op 9 maart 2020 worden de eerste maatregelen ter bestrijding van het covid-19 virus aangekondigd. Bijna een jaar na het eerste Nederlandse besmettingsgeval wordt de avondklok ingevoerd. Die eerste avond (23 januari 2021) wordt ingeleid door ongeregelheden in de dorpen Urk (Flevoland) en Stein (Limburg). De twee dagen erna volgden ongeregelheden en onrust in diverse andere steden en dorpen.

Eindhoven

Op zondag 24 januari staan protesten gepland van Pegida en Nederland in Verzet/Weg met Rutte, deze laatste groep richt zich tegen het coronabeleid (COT, 2021). In verband met dreigende wanorde worden beide demonstraties vooraf verboden. Naar aanleiding van aankondigingen op sociale media wordt de binnenstad aangewezen als veiligheidsrisicogebied van 11:00 tot 23:00. Vanaf 14:12 "slaat de sfeer om" en worden achtereenvolgens de ME, de waterwerper en uiteindelijk traangas ingezet. Er is sprake van geweld, vernielingen en plundering. Rond 19:00 is het weer rustig. Kenmerkend is dat de ongeregelheden zich in de binnenstad afspelen en er een diverse groep mensen op afkomt. Het merendeel is man, komt niet uit Eindhoven en is tussen de 18 en 28 jaar, met uitschieters tot 14 en 56 jaar oud. Er worden veertig mensen aangehouden die dag.

Rotterdam

In Rotterdam volgen de ongeregelheden een dag later, maandagavond 25 januari. Er komen gedurende de dag aanwijzingen binnen dat jongeren zich om 19:00 zullen verzamelen op diverse plekken in de stad. Vanaf "klokslag 19:00 uur" is er sprake van geweld, vernielingen en diverse plunderingen op de Beijerlandse laan, een winkelstraat in Rotterdam Zuid. De ME en een waterwerper worden ingezet, de burgemeester dreigt met traangas (Politie.nl, 26 januari 2021). Eén agent lost een waarschuwingsschot. Na middernacht is het weer rustig. De meeste deelnemers komen uit het gebied zelf en er zijn relatief veel minderjarigen bij betrokken. De wijk waarin dit zich afspeelt staat bekend als 'focuswijk' en maakt onderdeel uit van wijkprogramma NPRZ. Er worden

ruim vijftig mensen aangehouden die dag.

4.1 Framing analyse

De analyse is uitgevoerd aan de hand van de *framing* activiteiten. In de volgende alinea's worden aan de hand van begrippen (naamgeving/categoriseren) en verhaal vertellen (diagnose/prognose) uiteengezet hoe politieke actoren de gebeurtenissen *framen*. Deze resultaten zijn op basis van nieuwsartikelen, waarbij de uitspraken afwisselend van Twitter, direct commentaar of soms uit het debat afkomstig zijn. De uitspraken van lokale beleidsuitvoerders komen uit de interviews. Hierna wordt, op basis van de notulen van de debatten zelf, kort ingegaan op de discussies die gevoerd werden.

Landelijke politieke actoren: van “anarchistisch Libanon” tot “sociale crisis”

De woorden die landelijke politici gebruiken om de deelnemers te omschrijven liggen niet ver uiteen. Op volgorde van meestgenoemd worden de volgende benamingen gebruikt om deelnemers te omschrijven: “reischoppers”, “(losgeslagen) tuig”, “criminelen”, “idioten”, “raddraaiers”, “daders”, “opruiers”, “kwaadwillenden”, “onverlaten”, “rellend triest zootje” en “rellende lieden”. Deze benamingen omschrijven de deelnemers als crimineel en impliceren daarmee dat zij hun daden bewust hebben uitgevoerd. Alleen Wilders (PVV) doet specifiek aan categoriseren met de uitspraken “bontkraagvriendjes” (K27) en “achterban uit de Schilderswijk” (K68) in reactie op Klaver (GL) op Twitter. Een citaat uit het debat maakt duidelijk wij hij bedoeld, als hij tegen Yesilgöz-Zegerius (VVD) “uw vrienden uit Turkije en Marokko” zegt. Wilders legt hiermee schuld bij een specifieke groep en koppelt deze beleidsmatig aan een politieke ‘tegenstander’. Klaver reageert door Wilders verantwoordelijk te stellen voor het “ophitsen” van de deelnemers. Om de situatie te omschrijven worden de termen “onrust”, “kat-en-muisspel”(K3), “rellen” en “bizar geweld en plunderingen”.

De benamingen en diagnoses worden vervolgens gebruikt om een verhaal te construeren. Ruttes uitspraken “criminele acties en geweld” (K38, K132) welke “niets te maken met een strijd voor de vrijheid” (K27, K132) zijn typerend voor de heersende diagnose. De diagnose “simpelweg crimineel gedrag” legitimeert de argumentatie dat de gebeurtenissen niet met demonsteren of de context te maken hebben. “Dit heeft niet met corona te maken, dit is misdadig” (Grapperhaus, K40). Moraliteit speelt een rol in de veroordeling van de gebeurtenis, waarbij ook gebruik wordt gemaakt van redeneringen vanuit verleden, identiteit of emotie: “Dit doet gewoon pijn. Tot nu toe waren winkelplunderingen altijd iets wat in andere landen gebeurde.” (K127) of “Het lijkt hier Libanon wel, anarchie in de straten” (K70) Er wordt gedacht vanuit een ‘wij-zij’ constructie, waarmee scheidslijnen worden afgetekend in de samenleving. Hierachter schuilen de grenzen van normen en waarden zoals die aan Nederland worden gekoppeld.

In navolging van de diagnose illustreert een uitspraak van Rutte de heersende prognose: “het is crimineel geweld en dat zullen we ook als zodanig behandelen” (K166). De meest aangedragen oplossing komt neer op “keihard optreden”, wat zich concreet vertaald naar de roep om een repressieve aanpak. “Wij gaan er alles aan doen om de schade op hen te verhalen. De eerste auto’s zijn al in beslag genomen” (Grapperhaus, K116). Het ‘lik-op-stuk’ beleid (snelrecht) en de ‘plukmethode’ (dure spullen in beslag nemen) worden veelal genoemd (K100). Er worden in de uitspraken in nieuwsartikelen geen andere oplossingen aangedragen, behalve een verwijzing naar de verantwoordelijkheid van ouders, vrienden en de omgeving. De verantwoordelijkheid wordt in eerste bij deelnemers zelf gelegd, maar daarna dus ook bij hun omgeving. Andere landelijke actoren zoals het OM leggen meer nadruk op opvoeding: “Het is de verantwoordelijkheid van de ouders om hun kinderen in toom te houden” (K3). Wat opvalt is dat geluiden vanuit een structureel kader amper voorkomen, behalve in langere interviews enkele dagen later. Zo zegt Seegers (SGP) “Je kunt een elastiek niet blijven uitrekken, op een gegeven moment knapt het” (K149) en Kaag (D66) “de crisis is sociaal geworden” (K112). Wel melden zij daarbij dat ze gebeurtenissen desalniettemin

“ontoelaatbaar” en “weezinwekkend” vinden. Als oplossing wordt voornamelijk “perspectief creëren” (K112) genoemd, waarvoor beleidsveranderingen nodig zijn.

Samengevat kan op basis van de *framing* activiteiten van politieke actoren in nieuwartikelen worden gesteld dat het *riff-raff* kader overheerst. Wilders benadert de situatie als enige vanuit een cultureel *frame* en gaat daarmee de strijd om betekenis aan (*framing contest*), net zoals Kaag en Seegers dit doen vanuit een structureel kader. Zij worden echter ondergesneeuwd door de overwegende riff-raff reactie. Op basis van het riff-raff kader is sprake van een ‘crisis als bedreiging’, de verantwoordelijkheid voor de gebeurtenissen wordt bij de deelnemers zelf gelegd, niet bij beleid. Als gevolg wordt bestaand beleid beschermd, in dit geval voornamelijk het coronabeleid. Op basis van de eerder aangehaalde observatie dat bestaande kwetsbaarheden worden vergroot door de pandemie, kan worden beargumenteerd dat met het riff-raff *frame* ook eerder bestaand beleid rondom veiligheid en sociale zaken wordt verdedigd. De verwachting is dat er hoogstens symbolische beleidsaanpassingen worden doorgevoerd, geen fundamentele.

Lokale politieke actoren

Eindhoven: “de huilende burgemeester”

De woorden van burgemeester John Jorritsma zijn het vaakst geciteerd in de volledige selectie van nieuwsartikelen. Hij duidt deelnemers aan als “het schuim van de aarde”, “een stel idioten”, “randdebielen”, “lamstralen” en “compleet gestoord”. Ook categoriseert hij ze als groepen: “hooligans en rechtsextremisten”. In plaats van criminaliseren zoals bij landelijke politici, wordt geïnsinueerd dat de deelnemers een mentale aandoening hebben. Ter naamgeving van de situatie gebruikt hij oorlogsretoriek met woorden als “burgeroorlog” en “bloedbad”. De oorlogsretoriek vindt navolging van gemeenteraadslid Verleisdonk (D66): “Het lijkt wel oorlog”. De naamgeving wordt verder voornamelijk geleid door emotie “verdrietig”, “boos”, “afschuwelijk”, “raakt ons zeer” “mijn stad huilt, en ik ook” en onbegrip: “we snappen er

echt niets van” en “het is mij niet duidelijk wat de motieven zijn”.

Dit leid tot een diagnose waarbij de situatie als zeer ernstig wordt benaderd door te verwijzen naar een mogelijke burgeroorlog. Daarnaast valt het op hoe er veel vanuit het verleden en identiteit wordt geredeneerd: “Ik zit al 26 jaar in de politiek, maar dit heb ik nog nooit meegemaakt” en “dit is zó on-Eindhovens”. Op deze manier wordt de gebeurtenis als zeer uitzonderlijk neergezet. In de diagnose van Jorritsma valt verder op dat hij op meerdere keren oorlogsretoriek gebruikt, niet alleen in zijn initiële reactie. Vanuit het onbegrip en de exceptionaliteit van de situatie worden de gebeurtenissen losgekoppeld van demonstreren, er wordt een ander diagnose aan gekoppeld door Jorritsma: “Geweld tegen de politie was van begin af aan het doel” (K38). Dit is anders dan bij de landelijke actoren, zij *framen* de gebeurtenissen juist als zinloos geweld. Het idee van een “vooropgezet plan” (K93) wordt versterkt door de oorlogsretoriek waarbij gedacht wordt vanuit conflict.

De aangedragen prognose van Jorritsma blijft in lijn met de oorlogsretoriek. Voorafgaand aan het Veiligheidsberaad op maandag 25 januari zegt hij: “We gaan ons hoofd breken over een aanvalsplan” (K14). De conflictberedenatie en de relschoppers als denkbeeldige vijand en schuldige duiden ook hier op een *riff-raff frame*, hoewel de gebeurtenissen niet als zinloos worden gezien. Ook hier blijkt het verloop van tijd uit te maken, in een later interview oppert hij dat “de enige echte remedie is een heropening van de samenleving, als uitlaatklep en tegen de verveling” (K79). Deze uitspraak redeneert vanuit een structureel kader, maar valt in het niet bij de hoeveelheid *riff-raff* codes. Jorritsma stelt daarnaast als enige (samen met Den Bosch) een onderzoek in om hier lering uit te trekken.

Ondanks de harde woorden en veelgebruikte oorlogsretoriek klinken er dus ook geluiden uit het structurele kader. Het culturele *frame* wordt niet gebezigd door actoren in Eindhoven in mijn krantenselectie. Het overheersende *frame* in berichtgeving over Eindhovense politici is echter ook hier *riff-raff*, afgaande op de hoeveelheid codes. Daarbij valt op dat de gemeenteraadsleden weinig geciteerd worden, de burgemeester uitzonderlijk veel (meer dan Rutte en Aboutaleb in verhouding). De vaststelling van dit

frame zou betekenen dat ook hier sprake is van ‘crisis als bedreiging’, wat betekent dat de oorzaak voor de gebeurtenis niet in beleid wordt gezocht. Er zijn geen *framing contests* te herkennen in de nieuwsartikelen, hoewel uit artikelen blijkt dat deze wel plaatsvinden in wat genoemd wordt een “rellerig debat”. In een andere alinea bekijk ik dit nader.

Rotterdam: “de vermanende burgervader”

De reactie van de Rotterdamse burgemeester Ahmed Aboutaleb verschilt aanzienlijk van Jorritsma qua toon en inhoud. Hij richt zich in een video een dag na de gebeurtenissen rechtsreeks tot de deelnemers en hun ouders. Daarbij wordt gerefereerd naar geld en moeite die de afgelopen jaren in het gebied zijn gestoken: “En jij, jij bent daar trots op toch? En vervolgens help je je eigen stad naar de filistijnen.” (K125). Nadat hij ouders op hun verantwoordelijk aanspreekt, verweeft Aboutaleb een Rotterdamse uitspraak in zijn relaas: “Rotterdam is sterker geworden door strijd, echte strijd.” Hiermee diskwalificeert hij de gebeurtenissen als strijd, worden ze indirect gepresenteerd als zinloos en refereert hij naar de Rotterdamse identiteit. In andere reacties gebruikt hij nog de benamingen “schaamteloze dieven” (K1, K55), “relshoppers” (K218) en “plunderaars en dieven”, vergelijkbaar met de veelgebruikte benamingen door landelijke politici. De reactie van gemeenteraadsleden komt vooral neer op “simpelweg ontoelaatbaar gedrag van tuig” (K141).

Qua diagnose overheerst vanuit een redentie die zich richt op moraliteit en opvoeding, met name in de videoreactie van Aboutaleb.. Ook in Rotterdam wordt gebruik gemaakt van een vergelijking met het verleden om exceptionaliteit te benadrukken: “dreigen met traangas heb ik in mijn hele carrière als burgemeester nog nooit hoeven doen” (K76). De aanspreekvorm in Aboutales video suggereert dat hij een gesprek met de deelnemers wil aangaan. Tegelijkertijd kunnen de vragen ook retorisch bedoeld zijn, waardoor de video meer als ‘donderpreek’ geldt. De oproep aan de ouders legt nadruk op een visie waarin opvoeding zowel als diagnose en prognose geldt.

In lijn met die beredening schrijft Aboutaleb met het oog op oplossingen aan de gemeenteraad: “Ontmoeting is mijn belangrijkste gereedschap” (K45). Vanuit Rotterdamse politici zijn weinig expliciete uitspraken over straffen en repressie in de artikelen gevonden. Leefbaar oppert “reischoppers bestoken met een giertank, waterkanon en traangas” (K143), wat hij in het debat omschrijft als preventieve heropvoedingsmaatregel. Daartegenover wordt een oplossing van de PvdA aangehaald, zij pleiten voor inzet van jongeren uit de wijk, ouders, wijkmanagers om “de wijken in de gaten te houden” (K143).

Samengevat loopt ‘opvoeden’ als rode draad door de *framing* van politieke actoren in Rotterdam, vanuit zowel burgemeester als overige actoren. Hoewel er een duidelijke morele grens wordt getrokken, klinkt er een minder harde veroordeling en roep om hard straffen dan vanuit landelijke en Eindhovense politieke actoren. Wellicht spelen contextfactoren (jonge leeftijd deelnemers en gebeurtenissen in ‘focuswijk’). Het culturele kader overheerst in de Rotterdamse *framing* door de nadruk op opvoeding en preventie. ‘Cultuur’ heeft hier betrekking op jeugd en jongerencultuur. Ook hier is vervolgens de verwachting dat bestaand beleid beschermd wordt op basis van het perspectief ‘crisis als bedreiging’.

Lokale beleidsuitvoerders

De lokale beleidsuitvoerders in het sociaal en veiligheidsdomein maken in veel mindere mate gebruik van uniforme naamgeving en categorisering om de deelnemers te typeren. De interviews zijn dan ook drie tot vier maanden na de gebeurtenissen afgenomen en de respondenten bevinden zich in een andere sociale positie dan politieke actoren. De termen die gebruikt worden zijn “rellers”, “reischoppers” “jongeren” of “overlastgevende jeugd”. Wat opvalt is dat ze vrijwel allemaal onderscheid maken tussen “echte criminelen”, “demonstranten” of “meelopers”.

Qua diagnose worden er worden metaforen gebruikt om de situatie te duiden, zoals “je schijft je eigen nest onder” (I1), “het lijkt op een oorlogsgebied” (I5) (I4), “de

stad wordt afgebroken” (I6), “veldslag” (I6), “vlam in de pan”(I7) en “kat en muis spelletje met de politie” (I3). Ondanks dat hier oorlogsretoriek gebezigd wordt, beaamt iedereen iets wat neerkomt op dat “er wel honderd redenen waren.” (I7). Hierbij worden – naast de sociale gevolgen van de coronapandemie - ook veel psychosociale elementen genoemd die minder voorkwamen bij politieke actoren, zoals groepsdruk, hersenen van jongeren die nog in ontwikkeling zijn (I2), status en straatcultuur of groepsdruk. Zowel medewerkers van de politie als sociaal werkers noemen zulke elementen, hierin is geen verschil te zien. Wat opvalt is dat Rotterdamse beleidsuitvoerders expliciet naar omstandigheden van de wijk en huisvesting verwijzen: “Hoe mensen hier wonen, dat is anders dan een hele witte omgeving waar mensen in kasten van huizen wonen, de tuin hebben” (I4), waarbij wordt benadrukt dat er “ook gewoon te weinig betaalbare woningen” zijn (I4). Door politieke actoren wordt geen enkele keer naar huisvesting verwezen.

Ondanks verklaringen uit een structureel kader, erkent vrijwel iedereen het belang van repressie door middel van “strakke handhaving” en “streng straffen”. Wijkagent Rens merkt daarbij op: “Als je dit niet straft en toelaat als land zijnde, is echt het einde zoek. Maar ik vind het wel belangrijk dat er oog is voor het individu”. Dit wordt onderschreven door jeugdwerkers Amine en Amir. Met betrekking tot opvoeding hint wijkagent Wouter op problemen van structurele aard: “Soms zie je het bij de geboorte al fout gaan, dat je denkt: dit wordt mijn nieuwe vaste klant over 13 jaar” (I3). Het belang van in gesprek gaan wordt ook veelvuldig benadrukt. Wijkregisseur Walid organiseert bijvoorbeeld gesprekken tussen veroordeelde jongeren burgemeester Jorritma. Door het gedrag te begrijpen “haal je de brandstof weg en kunnen wij in de toekomst misschien ervoor zorgen dat die reden er niet meer is” (I7). Tegelijkertijd benadrukt ook hij dat deelnemers hard gestraft moeten worden: “De zere plek mag echt wel even gevoeld worden”.

Samenvattend kan in veel mindere mate kan gesproken worden van actieve *framing* bij de beleidsuitvoerders. De gesprekken laten zien dat preventie en repressie niet los van elkaar kunnen worden gezien. Wat opvalt is repressie niet wordt

uitgesloten, ondanks veel aandacht voor redenering vanuit een structureel kader. Een nadruk op socialisatie en opvoeding is hier ook in terug te zien. Er zijn geen opvallende verschillen qua *framing* tussen respondenten in verschillende steden of functies.

4.2 “Rellerige debatten”

Om wat meer inzicht te krijgen in de beleidsdiscussies die zijn gevoerd naar aanleiding van de gebeurtenissen, is ook gekeken naar de drie eerstgevoerde debatten over de gebeurtenissen. Hieruit wordt een samenvattende typering opgesteld.

Het debat in de Tweede Kamer gaat voornamelijk over het wel of niet inzetten van het leger. De nadruk in het debat ligt vooral op mogelijke (repressieve) oplossingen op de korte termijn. De toon van het debat verschilt amper van de resultaten van de *framing* analyse. Krachttermen worden nog steeds gebezigd, vrijwel iedereen gebruikt de term “tuig”. Af en toe redeneert iemand vanuit een cultureel of structureel kader, maar dit krijgt weinig bijval. Enkele partijen proberen beleid en de zittende macht aan te vallen door de hoge werkdruk van de politie te wijten aan “beleid van de afgelopen 10 jaar” (TK1). Anderen vallen vooral elkaar aan, voornamelijk over de categoriserende uitspraken van Wilders ontstaat een strijd. Door de focus op korte-termijn oplossingen en onderlinge vetes, is er weinig beleidsbewustzijn in het debat.

In Eindhoven is eenzelfde dynamiek zichtbaar. Er wordt gesproken van een ‘gênante ruzie’ die ontstaat na een motie waarin kritiek wordt geuit op het taalgebruik van burgemeester John Jorritsma (Wijdeven, M. 10 maart 2011, Eindhovens Dagblad). De veelvuldig bekritiseerde ‘oorlogstaal’ die Jorritsma hanteerde heeft in dit geval gevolgen: niet zozeer direct voor beleid, maar voor een onderlinge strijd in plaats van een strijd over beleid. Net zoals in het Tweede Kamerdebat wordt er vooral ontzetting en verbazing uitgesproken, alsmede waardering voor politie en hulpverleners. Er wordt niet weinig gediscussieerd over mogelijke diagnoses of prognoses, hier willen ze over debatteren na de publicatie van het COT rapport.

In Rotterdam wordt de door Aboutaleb ingezette lijn doorgezet. Opvoeden en de

vraag “waarom” staan centraal in het debat. Hoewel (her)opvoeden wordt benoemd en beaamd door alle partijen (behalve PVV), is er discussie over de manier waarop dat vorm moet krijgen. Hierbij wordt ook discussie gevoerd over verschillende interpretaties van preventief handelen. Preventieve oplossingen zoals “de influencers en rappers van stal halen” worden een “slappe-thee-mentaliteit” genoemd, terwijl repressieve suggesties op hun beurt “spierballentaal” worden genoemd. De discussie rondom (her)opvoeding, preventie en repressie laat zien dat deze begrippen openstaan voor interpretatie. De strijd om betekenis wordt in dit debat actiever gevoerd: er wordt bijvoorbeeld bediscussieerd in hoeverre de gebeurtenissen met de avondklok of coronamoeheid te maken kunnen hebben.

Over het algemeen valt te stellen dat er meer strijd om betekenis plaatsvindt in de debatten. Niet altijd leiden deze tot beleidsbewustzijn en beleidsdiscussie. Wel bevestigt deze vergelijking de actieve *framing* door media, de debatten schetsen een veel genuanceerder beeld van de discussies dan resultaten van de *framing* analyse. Dit toont wel aan dat sommige *frames* de strijd ‘winnen’ en zich nestelen op het toneel van het publieke debat.

4.3 Handelingsgevolgen?

Om te kijken hoe en of bovenstaande *framing* zich verhoudt tot mogelijke beleidsreacties, wordt gekeken naar de interviews en veranderingen of gebeurtenissen die plaatsvonden op beleidsmatig gebied. Op basis van de uitkomsten van de *framing* analyse is de verwachting bestaand beleid grotendeels beschermd zal worden.

Landelijke beleidsreacties

Op landelijk niveau zijn een aantal beleidsmatige acties ondernomen na de gebeurtenissen, zowel op preventief als repressief vlak. Zo wordt het vervolgingsbeleid bij ongeregelheden op 26 januari aangescherpt door het OM (L2). Hieronder kan

supersnelrecht worden ingezet bij onrust en is er verscherpte aandacht voor schadevergoedingsmaatregelen. Daarnaast wordt op 2 februari de ‘wet uitbreiding taakstrafverbod’ aangenomen (TK2). Hiermee wordt rechters het opleggen van enkel een taakstraf ontboden bij geweld tegen hulpverleners. Ook vragen politie, OM en de rechtspraak op 30 januari om 850 miljoen euro extra, luidt de SER de noodklok over jongeren bij Rutte op 28 januari, wordt op 1 februari een brandbrief over de gevolgen van de pandemie voor jeugd aan het kabinet gestuurd (L4) en op 26 mei een brief aan de Kamer over investeren in kwetsbare wijken (L5). Daarnaast roept de VNG op 5 februari op tot betere samenwerking tussen zorg en veiligheid.

Er lijkt gebruik gemaakt te worden van het ‘momentum’ dat de gebeurtenis creëert. De collectieve verontwaardiging en morele woede bieden ruimte voor belanghebbenden om hun wet erdoor te krijgen of iets aan te kaarten. Tegelijkertijd zaten de plannen en ideeën voor bovenstaande acties al in de koker. Er werd bijvoorbeeld al eerder aandacht gevraagd voor de positie van jongeren tijdens de pandemie door diverse *stakeholders* en het plan voor de wet Uitbreiding Taakstrafverbod lag ook al klaar (TK3). Het repressieve plan om “elke cent te verhalen” blijkt in de praktijk amper uitvoerbaar (Baneke & Van Teeffelen, 26 maart 2021). Politimedewerkers Rens (R6) en Hidde (R1) beamen dat de oproepen tot “hard straffen” en een aantal hoge straffen in het begin zijn ingezet als afschrik-effect en onderdeel van een communicatiestrategie.

Exemplarisch voor het beschermen van bestaand beleid lijkt het ontbreken van een commissie op landelijk niveau. De voorzitter van het Veiligheidsberaad sprak meerdere malen uit dat goed onderzocht moest worden wat er gebeurd was (K129). Vanuit de Tweede Kamer bleef dat voornemen steken bij Ruttés retorische vraag: “Wat bezielt deze mensen?” (K132). Bij eerdere ‘rellen’ in Nederland werd er wel onderzoek gedaan (strandrellen Hoek van Holland 2009, Project-X rellen Haren 2012). Het ontbreken van een dergelijk onderzoek impliceert mogelijk het ontwijken van antwoorden op bepaalde vragen (Boin et al., 2008).

Lokale beleidsreacties

Lokaal melden alle beleidsuitvoerders die ik heb gesproken inderdaad geen rigoureuze aanpassingen in hun beleidspraktijk. Aangezien de relatief korte tijd die is verstreken, is het ook onwaarschijnlijk dat er al nieuw beleid ontwikkeld is. In lijn met de verwachting van de *framing* analyse zijn er kleine, instrumentele beleidsmatige acties te zien. Daarbij is wel verschil te zien tussen Eindhoven en Rotterdam.

Eindhoven in gesprek

In Eindhoven zijn volgens jeugdwerkers Nassim en Walid “pittige gesprekken” gevoerd met de gemeente naar aanleiding van de gebeurtenissen. Nassim merkt op dat de integrale samenwerking beter kan, volgens hem zoeken partijen elkaar voornamelijk op als er iets misgaat. Walid probeert hierop in te spelen door gesprekken te organiseren tussen burgemeester Jorritsma en veroordeelde jongeren. Hij benadrukt dat hierbij wel de juiste vragen moeten worden gesteld, want “sommige vragen worden niet gesteld omdat ze weten wat de uitkomst is” (I7). Hij insinueert hiermee dat antwoorden op sommige vragen kritisch over beleid zouden kunnen zijn. Deze opmerking kan in verband worden gebracht met het COT rapport over de ongeregeldheden in Eindhoven. Hierin werd geen onderzoek gedaan naar de beweegredenen en achtergrond van de deelnemers, hoewel raadsleden hier wel naar vroegen (E3, E1). Een onverwacht gevolg van de *framing* wordt toegelicht door wijkregisseur Walid. De door hem gerealiseerde gesprekken tussen Jorritsma en veroordeelde jongeren wilde hij graag opnemen om te delen met zoveel mogelijk mensen, maar dit wordt niet toegestaan omdat de burgemeester volgens hem sinds zijn oorlogsretoriek zich “belet voelt om vrijuit te spreken”. Ook in de raadszaal zijn volgens beiden gesprekken gevoerd, die “zouden moeten leiden tot beleid”. In april 2021 kwam de gemeenteraad met een plan voor nieuw jeugdbeleid, specifiek gericht op preventie (E4). Het moet blijken in hoeverre het nieuwe beleid rigoureuus anders is dan het bestaande, maar de bevinding is opvallend aangezien de initiële *framing* in Eindhoven wees op een focus op repressie en geen grote veranderingen.

Op het gebied van repressie zijn momenteel juist geen nieuwe beleidsplannen. Wijkagent Rens geeft aan dat de politiecapaciteit tijdelijk is verhoogd tijdens demonstraties onder andere: “als je kijkt naar de politieinzet die daar (Walk of Freedom) is geweest, dat heeft alles te maken met de avondklokrellen” (I6). Hij geeft dat dat inzet zeker “bijna dubbel zo hoog” is. Daarnaast merkt Nassim op dat de wijkagenten door bezuinigingen minder zichtbaar in de wijk zijn en minder tijd hebben voor preventie. Als gevolg is dat in het contact met jongeren “wel een gemis” (I2). Want: “als je er alleen maar bent op momenten dat het misgaat, op het moment dat de politie gebeld wordt, dan ben je altijd de bad guy als politieagent.”

Rotterdam houdt koers

In Rotterdam zijn geen nieuwe beleidsplannen of relevante acties te vinden en wordt door respondenten een ander beeld geschetst dan in Eindhoven. Wijkregisseur Emine zegt: “Als ik kijk naar wat dat voor ons team heeft betekend, ja, dat heeft eigenlijk geen verandering aangebracht” (I4). Er wordt tevredenheid geuit over de bestaande overlegstructuur. Zo zijn volgens de Rotterdamse respondenten de rollen duidelijk verdeeld en weet iedereen elkaar snel te vinden. Wijkagent Wouter spreekt van een sterk netwerk: “in vreedstijd zijn we ook heel hecht, en op zo’n moment zie je gewoon dat iedereen zijn eigen taak pakt en gewoon knalt, zonder gedoe” (I3). Zowel de wijkagent als de jeugdwerkers leggen veel nadruk op de complexe problematiek in hun wijk. “Wat dat betreft zou ik het fijner vinden als de politiek zich daar druk over zou maken” (I3). Hoewel de respondenten benadrukken dat de gebeurtenis veel impact heeft gehad op de buurt, benaderen ze de gebeurtenis als onderdeel van hun dagelijks werk. Wellicht heeft het gebrek aan ingrijpende verandering te maken met het wijkgericht werken vanuit het NPRZ bijvoorbeeld. De wijkgerichte aanpak lijkt bezig aan een opmars naar aanleiding van de blootgelegde kwetsbaarheden door de pandemie (L5). Zo wordt op 28 januari de ‘Wijkwijzer’ gelanceerd met de woorden “De wijk is weer terug op de agenda en de urgentie neemt toe” (L7).

In relatie tot de pandemie kondigt gemeente Rotterdam in december 2020 een

een herstelaanpak aan voor jongeren 'Help jongeren door de crisis' (R5). Ze erkennen hierbij de meervoudige problematiek waarmee jongeren in aanraking komen als gevolg van de coronacrisis, er wordt onder andere een Jongerentop010 georganiseerd. Daarnaast heeft de stad recentelijk een nieuw beleidsplan voor maatschappelijke ondersteuning en jeugdhulp ontwikkeld (R2). Hierin ligt minder nadruk op veerkracht en zelfredzaamheid dan voorheen. Dit zou kunnen wijzen op een mogelijke verandering in het 'participatieparadigma', maar het is te vroeg om hier echt iets over te zeggen.

5. Conclusie en discussie

Dit onderzoek probeert antwoord te geven op twee hoofdvragen. De eerste hoofdvraag luidt: *'Hoe framen betrokken beleidsactoren (beleidsvorming- en uitvoering) de gebeurtenissen rondom de 'avondklokrellen?'* De tweede vraag luidt: *Hoe verhoudt deze framing zich tot mogelijke beleidsreacties na een gebeurtenis?*

Conclusie

Op basis van de *framing* analyse kan allereerst geconcludeerd worden dat politieke actoren veel actiever *framen* dan de beleidsuitvoerders. Dit is in lijn met de verwachting. Beleidsuitvoerders spelen vrijwel geen rol in het publieke debat, waardoor zij geen actieve *framing contest* uitvoeren. Met betrekking tot de *framing* is het *riff-raff* kader het sterkst terug te zien bij de landelijke en Eindhovense politici. Bij beiden resulteerde dat in "spierballentaal", vooral gericht op repressie en veroordeling. In Rotterdam werd voornamelijk het culturele *frame* aangehangen. Hierbij lag ook een focus op veroordeling, maar uitte zich dit in een perspectief wat uitgaat van opvoeding

als diagnose en prognose. Er werd hierbij minder repressief taalgebruik gebezigd.

Beide kaders zouden volgens het conceptuele model moeten leiden tot het beschermen van beleid vanuit de gedachte 'crisis als bedreiging'. Op basis van de gebruikte data was echter wel een verschil tussen de steden Eindhoven en Rotterdam te zien. In Rotterdam komt de verwachting uit dat geen veranderingen te zien zijn. Het is overigens wel opvallend dat in de stad waarin het structureel kader vaker voorkomt, beleid niet wordt aangevallen. Dit impliceert dat gehanteerde *frames* wellicht ook een expressie van bestaand beleid kunnen zijn.

In Eindhoven kan op basis van de data een voorzichtige conclusie worden geschetst dat er stappen richting preventief beleid worden genomen. Dit vertegenwoordigt echter geen fundamentele verandering, vergelijkbaar met de landelijke trend. Het onderzoek toont aan dat repressief taalgebruik niet direct leidt tot een toename van repressief beleid. Een gebeurtenis kan wel worden ingezet om kleine veranderingen te legitimeren en doorvoeren, zoals de wet uitbreiding taakstrafverbod. Ondanks de morele woede en ontzetting die de situatie als crisis erkennen, lijken de handelingsgevolgen beperkt tot instrumentele wijzigingen die waarschijnlijk ook zonder deze gebeurtenis waren doorgevoerd.

Dat leidt ons uiteindelijk tot de hamvraag: wat kun je zeggen over de invloed van *ideeën* door middel van *framing* op beleidskeuzes? Zorgt een 'crisis', zoals beargumenteerd in theorie rondom padafhankelijkheid, voor het nemen van een andere afslag? Dit onderzoek suggereert dat dit laatste niet het geval is, zoals Thelen (2004) en Boin et al., (2008) ook beargumenteren.

Discussie

De subjectiviteit van de onderzoeker is in dit soort studies uiteraard een groot punt van discussie. Ik heb een selectie moeten maken van de citaten en informatie ter illustratie van mijn bevindingen. Ironisch genoeg vindt hier ook een vorm van *framing* plaats, een andere onderzoeker zou met hetzelfde materiaal tot andere conclusies kunnen komen. Dit is een van de grootste beperkingen van dit onderzoek. Daarnaast is het onderzoek

vooral beschrijvend en kunnen geen waterdichte conclusies worden getrokken. Wel hoop ik met deze studie in ieder geval bij te dragen aan inzicht naar de (beleidsmatige) gevolgen van ongeregelde heden, iets wat volgens Newburn (2021) onderbelicht is in studies naar 'rellen'.

Bij dergelijk onderzoek is het ook belangrijk om kritisch te zijn op mijn eigen positie: ik ben geen sociaal werker, politie of politicus. Ik hoef geen publieke reactie te geven en was niet bij de gebeurtenissen aanwezig. Ik vertegenwoordig zoals Jorritsma het verwoordde de "deskundigen" en "slaapkamergeleerden". Ondanks dat ik heb betoogd waarom het relevant is om naar *framing* te kijken, is het natuurlijk altijd de vraag of dit type onderzoek recht doet aan de beleidspraktijk en of de beleidspraktijk hier iets aan heeft. Doordat het onderzoek is afgebakend heb ik geen recht kunnen doen aan de volledige inhoud en strekking van de gesprekken. Door meerdere respondenten werd benadrukt dat "de waan van de dag" typerend is voor hun werkzaamheden. Enerzijds is het dan juist interessant om door middel van onderzoek uit te *zoomen*, anderzijds blijft het altijd een uitdaging om deze ook relevant voor de beleidspraktijk te laten zijn.

Ook moet worden opgemerkt dat er geen waardeoordeel gegeven kan en mag worden over de typen *framing* ten opzichte van elkaar, zoals Rein en Schön (1994) ook beamen. Structurele duiding is niet per definitie 'beter' of 'slechter' beter dan culturele duiding. Wel kunnen bepaalde woorden bepaalde effecten hebben, waardoor het zinvol is voor actoren in het publieke debat om actief na te denken over bijeffecten van hun woorden.

De besproken brandbrieven, commissies en vele oproepen tot meer aandacht voor jeugd, kwetsbare groepen en kwetsbare wijken zouden een indicatie kunnen zijn van een mogelijk veranderend paradigma in sociaal beleid. Achter het woord 'kwetsbaarheid' schuilt de erkenning dat sommige mensen zich in een lastigere positie dan anderen bevinden. Het moet blijken of hierdoor anders wordt gekeken naar ideeën rondom participatie en veerkracht bijvoorbeeld. Deze begrippen gaan juist uit van het eigen vermogen van mensen, waardoor mogelijke sociaalmaatschappelijke structurele

verschillen niet altijd expliciet worden erkend.

De gesprekken en beleidsdiscussies laten ook zien dat de woorden 'preventie' en 'repressie' op allerlei type beleid wordt toegepast. Dekken de woorden 'preventief' en 'repressief' de juiste lading? Of zijn ze lege containerbegrippen geworden die te pas en te onpas worden ingezet door beleidsmakers? De negatieve connotatie die het woord repressie met zich meedraagt, lijkt te zorgen voor een *reframe* van de betekenis van het woord preventief.

Doordat naast de krantenanalyse ook is gekeken naar enkele debatten, valt op dat uitspraken van politici vanuit een structureel kader vrijwel niet worden geciteerd. Hoewel het onderzoek zich niet richt op mediaframing, kan deze bevinding interessant zijn voor onderzoek naar mediaframes en beleidsprocessen. Daarmee doen de nieuwsverhalen geen recht aan de debatten en lijken voornamelijk uitspraken die uitgaan van conflict of sensatie verslagen te worden.

Aangezien de 'avondklokrellen' zich duidelijk in context van de pandemie afspelen en deze overduidelijk als 'crisis' is en wordt beschouwd, is het wellicht interessant om eenzelfde onderzoek toe te passen op *framing* rondom deze crisis als gebeurtenis. Aangezien die gebeurtenis langer voortduurt kunnen dan ook longitudinale vergelijkingen worden gemaakt, wat een uitspraak over de relatie tussen *framing* en gebeurtenissen sterker zou maken.

Literatuurlijst

- Adema, T. (2021, 18 maart). Onderzoek: Politie en burgemeester niets te verwijten tijdens rellen Eindhoven. *Studio040*. Geraadpleegd van <https://studio040.nl/nieuws/artikel/onderzoek-politie-en-burgemeester-niets-te-verwijten-tijdens-rellen-eindhoven>
- Baneke, I., & Van Teeffelen, K. (26 maart, 2021). Schade van de avondklokrellen tot nu toe amper verhaald op daders. Trouw, geraadpleegd van <https://www.trouw.nl/binnenland/schade-van-de-avondklokrellen-tot-nu-toe-amper-verhaald-op-daders~bb077524/>
- Boin, A., 't Hart, P., & McConnell, A. (2009). Crisis exploitation: political and policy impacts of framing contests. *Journal of European Public Policy*, 16(1), 81–106. <https://doi.org/10.1080/1350176080245322>
- Body-Gendrot, S. (2013). Urban violence in France and England: comparing Paris (2005) and London (2011). *Policing and Society*, 23(1), 6-25. <https://doi.org/10.1080/10439463.2012.727608>
- Brugman, B. C., Burgers, C., & Steen, G. J. (2017). Recategorizing political frames: a systematic review of metaphorical framing in experiments on political communication. *Annals of the International Communication Association*, 41(2), 181-197. <https://doi.org/10.1080/23808985.2017.1312481>
- Bovens, M., Bokhorst, M., Jennissen, R. & Engbersen, G. (2016). Migratie en classificatie: naar een meervoudig migratie-idioom. *WRR Rapport*.
- Dekker, R. (2016). Frame ambiguity in policy controversies: critical frame analysis of migrant integration policies in Antwerp and Rotterdam. *Critical Policy Studies*, 11(2), 127-145. <https://doi.org/10.1080/19460171.2016.1147365>
- De Klerk, M., Olsthoorn, M., Plaisier, I., Schaper, J., Wagemans, F. (maart 2021) Een jaar met corona. Ontwikkelingen in de maatschappelijke gevolgen van corona. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag. Geraadpleegd van <https://www.scp.nl/binaries/scp/documenten/publicaties/2021/03/03/een-jaar-met-corona/Een+jaar+met+corona.pdf>
- Edelman, M. (1985). *The Symbolic Uses of Politics* (2de ed.). Amsterdam University Press.

- Engbersen, G., Beek, E. van de, & Veen, R. van der. (2004). 30 april 1980 en de journalistiek: Kanttekeningen bij het journalistieke perspectief. *Sociologie*, 51(4), 452–464. <https://doi.org/10.1347/sogi.51.4.452.56725>
- Engbersen, G., Custers, G., Glas, I. & Snel. (2019) *Maasstad aan de monitor: De andere lijstjes van Rotterdam*. Geraadpleegd van <https://www.kenniswerkplaatsleefbarewijken.nl/wpcontent/uploads/Maasstad-aan-de-monitor.pdf>
- Engbersen, G., Van Bochove, M., De Boom, J., Burgers, J., Etienne, T., Krouwel, A., Van Lindert, J., Rusinovic, K., Snel, E., Van Wensveen, P. & Wentink, T. (2020). *De verdeelde samenleving; De maatschappelijke impact van COVID-19 in Amsterdam, Den Haag, Rotterdam & Nederland*. Kenniswerkplaats Leefbare Wijken. Geraadpleegd van <https://www.impactcorona.nl/wpcontent/uploads/2020/12/De-verdeelde-samenleving.png>
- Engbersen, G., Van Bochove, M., De Boom, J., Etienne, T., Krouwel, A., Van Lindert, J., Rusinovic, K., Snel, E., Van Heck, L., & Van Wensveen, P. (2021). *De Ongeduldige Samenleving. De maatschappelijke impact van COVID-19 in Amsterdam, Den Haag, Rotterdam & Nederland*. Kenniswerkplaats Leefbare Wijken. Geraadpleegd van https://www.kenniswerkplaatsleefbarewijken.nl/wpcontent/uploads/ongeduldigesamenleving_def.pdf
- Goffman, E. 1974. *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. New York, NY: Harper & Row.
- Hoogstad, M. (2018). *Rotterdam: stad van twee snelheden*. Trichis, Rotterdam.
- Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement (COT). 18 maart 2021. *Ongekende ongeregeldheden in Eindhoven*. Leerevaluatie naar aanleiding van de ongeregeldheden in Eindhoven van 24 januari 2021.
- Loch, D. (2009). Immigrant Youth and Urban Riots: A Comparison of France and Germany. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35(5), 791–814. <https://doi.org/10.1080/13691830902826236>
- Malmberg, B., Andersson, E., & Östh, J. (2013). Segregation and Urban Unrest in Sweden. *Urban Geography*, 34(7), 1031–1046. <https://doi.org/10.1080/02723638.2013.799370>
- Müller, E. (2011). *Crisis in Nederland: Rampen, rellen, gijzelingen en andere crises*. Wolters

Kluwer, Alphen aan den Rijn

- Mosselman, F., Weenink, D., & Lindegaard, M. R. (2018). Weapons, Body Postures, and the Quest for Dominance in Robberies. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 55(1), 3–26. <https://doi.org/10.1177/0022427817706525>
- Newburn, T. (2021). The Causes and Consequences of Urban Riot and Unrest. *Annual Review of Criminology*, 4(1), 53–73. <https://doi.org/10.1146/annurev-criminol-061020-124931>
- NOS, 22 november 2019. Politie Rotterdam zoek grenzen van de wet op in strijd tegen wapens. <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2311598-politie-rotterdam-zoekt-grenzen-van-de-wet-op-in-strijd-tegen-wapens>
- Pille, C., & Prins, R. (2018). The framing contest unravelled: Mayors, framing strategies and political outcomes in the wake of three riot-related crises in the Netherlands. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 26(4), 469–479. <https://doi.org/10.1111/1468-5973.12226>
- Rein, M., & Schön, D. (1996). Frame-critical policy analysis and frame-reflective policy practice. *Knowledge and Policy*, 9(1), 85–104. <https://doi.org/10.1007/bf02832235>
- RTL Nieuws (2021, 21 januari). Rutte over rellen: ‘Wat bezielt deze mensen, dit is crimineel geweld’. Geraadpleegd van <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/5210657/rutte-reageert-op-de-avondklokrellen>
- Rijksoverheid <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/rechtspraak-en-geschiloplossing/vraag-en-antwoord/wat-zijn-snelrecht-en-supersnelrecht>
- Roosendaal, K. (5 maart 2021). Jongeren gaan gebukt onder coronacrisis, maar waar zijn de jongerenwerkers van Woensel-Noord? Eindhovens Dagblad. Geraadpleegd van <https://www.ed.nl/eindhoven/jongeren-gaan-gebukt-onder-coronacrisis-maar-waar-zijn-de-jongerenwerkers-van-woensel-noord~a8c125cf/>
- Roosendaal, K. (17 februari 2021). Jongerenwerkers zijn weer zichtbaar in Eindhovense wijk Vaartbroek. Eindhovens Dagblad. Geraadpleegd van

<https://www.ed.nl/eindhoven/jongerenwerkers-zijn-weer-zichtbaar-in-eindhovense-wijk-vaartbroek~a3a3c4f9/>

Semetko, H. A., & Valkenburg, P. M. V. (2000). Framing European politics: A Content Analysis of Press and Television News. *Journal of Communication*, 50(2), 93–109. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2000.tb02843>

Scheufele, D. A., & Iyengar, S. (2014). The state of framing research: A call for new directions. In *The Oxford Handbook of Political Communication*, Oxford University

Schön, D. (1979). Generative Metaphor: A perspective on problem-setting in social policy. In A. Ortony *Metaphor and Thought* (pp. 137-165). Cambridge University Press: Cambridge.

Snow, D. A., Vliegenthart, R., & Corrigan-Brown, C. (2007). Framing the French Riots: A Comparative Study of Frame Variation. *Social Forces*, 86(2), 385–415. <https://doi.org/10.1093/sf/86.2.385>

Stone, D. A. (1989). Policy Paradox and Political Reason. Glenview. *American Political Science Review*, 83(1), 304–305. <https://doi.org/10.2307/1956482>

Sociaal en Cultureel Planbureau. (2020a). *De sociale staat van Nederland 2020 op hoofdlijnen: Kwaliteit van leven in onzekere tijden*. Geraadpleegd van <https://www.scp.nl/binaries/scp/documenten/publicaties/2020/09/10/kwaliteit-van-leven-in-onzekere-tijden.-de-sociale-staat-van-nederland-op-hoofdlijnen/De+sociale+staat+van+Nederland+2020+-+op+hoofdlijnen.pdf>

Sociaal en Cultureel Planbureau. (2020b). *Sociaal domein op koers? Verwachtingen en resultaten van vijf jaar decentraal beleid*. Geraadpleegd van https://www.scp.nl/binaries/scp/documenten/publicaties/2020/11/16/sociaal-domein-op-koers/Sociaal+domein+op+koers_WEB2.pdf

Sociaal Economische Raad & Denktank Y (2021). En nu... daden! Geraadpleegd van <https://www.ser.nl/-/media/ser/downloads/overige-publicaties/2021/en-nu-daden.pdf>

Politie.nl. (26 januari 2021). *Ruim 50 aanhoudingen na ongeregelde heden in Rotterdam*. Geraadpleegd van: <https://www.politie.nl/nieuws/2021/januari/26/07-ruim>

50-aanhoudingen-na-ongeregeldeheden-in-rotterdam.html

Van Hulst, M., & Yanow, D. (2014). From Policy “Frames” to “Framing”. *The American Review of Public Administration*, 46(1), 92–112.

<https://doi.org/10.1177/0275074014533142>

Van Stokkom, B. (2013). Onveiligheid als stedelijkheidsfobie: Angst en onmacht in de hygiënische stad. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 3(2).

Vliegthart, R., & van Zoonen, L. (2011). Power to the frame: Bringing sociology back to frame analysis. *European Journal of Communication*, 26(2), 101–115.

<https://doi.org/10.1177/0267323111404838>

Weenink, D. (2011). Delinquent Behavior of Dutch Rural Adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 40(9), 1132–1146. <https://doi.org/10.1007/s10964-011-9650-x>

Weenink, D. (2015). Contesting Dominance and Performing Badness: A Micro-Sociological Analysis of the Forms, Situational Asymmetry, and Severity of Street Violence.

Sociological Forum, 30(1), 83–102. <https://doi.org/10.1111/socf.12146>

Appendix 1

Documenten

Rotterdam

R1	Raadsvergadering	28-01-21
R2	Heel de Stad	2021
R3	NPRZ Uitvoeringsprogramma 2019-2022	2019
R4	Rotterdam. Sterker door	20-07-20
R5	Help jongeren door de crisis	20-12-20

Tweede Kamer

TK1	Debat over de rellen in Nederland	27-01-21
TK2	Eindstemming wetsvoorstel 35528	2-02-21
TK3	Wetsvoorstel uitbreiding taakstrafverbod	6-07-21

Eindhoven

E1	Raadsvergadering	28-01-21
E2	Presentatie Preventief Jeugdbeleid	13-04-21
E3	Ongekende ongeregelheden	18-03-21
E4	Presentatie Preventief Jeugdbeleid	13-04-21

Landelijke documenten

L1	En nu... Daden! (SER, JDC)	23-01-21
L2	Handreiking Openbare Manifestaties (VNG)	17-02-21
L3	Werken aan mentale gezondheid van jongeren (NJI)	1-12-20
L4	Brandbrief Wethouders Jeugd	1-02-21
L5	Kom op voor de meest kwetsbare gebieden	26-05-21
L6	Sociaal domein op koers (SCP)	12-11-20
L7	Wijkwijzer.org	28-01-21

Appendix 2

Lijst van respondenten

Code	Pseudoniem	Functie
11	Hidde	Politie onderzoeker
12	Nassim	Jeugdwerker en -regisseur
13	Wouter	Wijkagent
14	Eslem	Wijkregisseur
15	Amir	Wijkadviseur
16	Rens	Wijkagent
17	Walid	Jeugdwerker en -regisseur

Appendix 3

Geraadpleegde nieuwsartikelen

Code	Titel	Datum
K1	Meer dan 150 arrestaties bij avondklokrellen met 'schaamteloze dieven'	25-01-21
K3	Ondanks gespannen sfeer relatief rustige avond; Charges ME en tientallen aanhoudingen.	26-01-21
K7	Fonds voor geplunderde zaken	28-01-21
K8	'Wij zullen er áltijd staan'; Gregory Sedoc Ex-atleet ervaart als politieagent de enorme impact van de avondklokrellen	30-01-21
K12	Al 1400 relschoppers avondklok aangehouden: dagelijks 50-100 erbij; Bijna 20.000 boetes uitgedeeld	04-02-21
K13	Geld voor plunderwinkels; Gemeente keert voorschot uit aan ondernemers	05-02-21
K16	Kabinet worstelt met avondklok	10-02-21
K17	Rotterdamse relschoppers avondklok aan digitale schandpaal genageld; Politie waarschuwt geweldplegers: meld je!	22-02-21
K18	Werkstraffen voor avondklokrellen op Zuid	22-04-21
K23	Chaos en plunderingen bij coronarellen in Eindhoven; Museumplein in Amsterdam schoongeveegd	24-01-21
K24	Geschokte reacties uit Kamer over beelden relschoppers	24-01-21
K26	Van Ark: veel ziekenhuizen hebben beveiliging nodig	25-01-21
K27	Priemende politieke vingertjes; Rellen zetten verhoudingen in Tweede Kamer op scherp	26-01-21
K28	Rellen van vroeger en nu: 'Grens is gepasseerd'; Oud-kraker en ME-baas vergelijken oproer 1980 met recent geweld	30-01-21
K29	'Ouders zijn verantwoordelijk voor reljeugd'	30-01-21
K31	Burgemeester Eindhoven: geweld tegen politie was van begin doel	24-01-21
K32	Bruls: 'Rellen hadden niet met avondklok te maken'	25-01-21
K35	Derde dag avondklokonrusten: wie zijn deze relschoppers?; Doorsnee relschopper moeilijk te schetsen	25-01-21
K36	Grapperhaus witheet: 'Schadeclaim komt eraan!'	25-01-21
K37	VVD: ook belagers beveiligers en journalisten verplicht in cel	26-01-21
K38	Hoe komt de geest weer terug in de fles? 'Het hoofd koel houden en geen oorlogstaal'	26-01-21
K39	Burgemeester in coronatijd: de kalme Hubert Bruls werd de hoofdaannemer van het lockdownbeleid (de kalme hoofdaannemer van het coronabeleid)	27-01-21
K40	In de meeste steden bleef het rustig. 'Het is na een avond niet gelijk over, maar ik hoop dat de goede trend is ingezet'	27-01-21
K41	Hoe het gezag de geest terug in de fles duwt	28-01-21
K42	Als honderd man staan te wachten op een plein, dan is de ME eigenlijk al te laat	29-01-21
K43	Klopt de beschuldiging dat agenten in burger zelf relen uitlokken?	29-01-21

K44	Relschopper is nuttige sukkel voor de opruier	30-01-21
K45	De burgervader die vermanend kan zijn als een Berberse vader	03-02-21
K46	Huilende burgemeester met hart voor de stad	03-03-21
K47	Vraag naar steun voor veiligheid in de kieswijzers, in plaats van alleen maar voor defensie	12-03-21
K48	De belangstelling voor reljongeren mag iets oprechter Hun gedrag slechts veroordelen of losjes verklaren, past onze rechtsstaat niet	
K55	Dag 3 van de avondklok in Nederland: rellen, plunderingen, traangas en ruim 180 arrestaties	26-01-21
K70	Hoekstra: We gaan niet capituleren	27-01-21
K79	Schade avondklokrellen Eindhoven loopt op tot meer dan 6,7 ton	23-03-21
K93	Burgemeester Jorritsma van Eindhoven stelt onderzoek in naar rellen	25-01-21
K100	Eindhoven wil 'elke eurocent' van de schade terug van vandalen	26-01-21
K112	Kaag (D66) wil maximumtermijn voor premier: 'Ongezond om zo lang hetzelfde te doen'	30-01-21
K116	Premier en minister steken slachtoffers van Eindhovense rellen een hart onder de riem: 'Onder de indruk van veerkracht'	11-02-21
K125	Aboutaleb tegen relschoppers 'Voel je je goed met die gestolen spullen?'	26-01-21
K127	Burgemeesters en Tweede Kamerleden woedend over nieuwe avond van rellen	26-01-21
K132	Rutte veroordeeld 'crimineel geweld': wat bezielt deze mensen?	25-01-21
K141	Plundering en rellen op Zuid	26-01-21
K143	'Al die beelden komen naar buiten'	29-01-21
K149	Politici willen ook in de spiegel kijken	25-01-21

Appendix 4

Interview opzet

- **CONSENT Voor we beginnen:**
 - Anoniem, niet herleid tot persoon
 - Vraag niet beantwoorden als u dat niet wil
 - Opgenomen -> transcript
 - Pseudoniem

- **SITUATIE Eind januari veel onrust na invoering avondklok.**

- **BELEVING Ik wil eerst graag inzoomen op uw beleving van de gebeurtenissen.**
 - Wat dacht u toen u van de gebeurtenissen hoorde?
 - Hoe zou u omschrijven wat er gebeurd is?
 - Waarom is dit gebeurd? Hoe valt het te verklaren?
 - Waarom deden mensen hieraan mee?
 - Wie deden hieraan mee?
 - Wat vindt u van de straffen die zijn uitgedeeld?
 - Wat of wie is het probleem in deze situatie?
 - Hoe zou dit voorkomen kunnen worden?
 - Had u dit zien aankomen?

- **BELEID Vervolgens wil ik verder inzoomen op beleid, de impact van deze gebeurtenissen.**
 - Zijn er veranderingen in uw werk sinds de gebeurtenissen?
 - Welke rol spelen jeugdwerkers en sociaal werk bij zulke gebeurtenissen?
 - Welke rol speelt de wijkagent of de politie?
 - Wat zou uw werk makkelijker maken?
 - Hoe kijkt u naar beslissingen en besluiten die de overheid maakt?
 - Hoe is de verbinding tussen onderlinge partners?
 - Wat vond u van de reactie van de burgemeester?

- Wat vond u van de reactie van politici?

Appendix 5

CHECKLIST ETHICAL AND PRIVACY ASPECTS OF RESEARCH

INSTRUCTION

This checklist should be completed for every research study that is conducted at the Department of Public Administration and Sociology (DPAS). This checklist should be completed *before* commencing with data collection or approaching participants. Students can complete this checklist with help of their supervisor.

This checklist is a mandatory part of the empirical master's thesis and has to be uploaded along with the research proposal.

The guideline for ethical aspects of research of the Dutch Sociological Association (NSV) can be found on their website (http://www.nsv-sociologie.nl/?page_id=17). If you have doubts about ethical or privacy aspects of your research study, discuss and resolve the matter with your EUR supervisor. If needed and if advised to do so by your supervisor, you can also consult Dr. Jennifer A. Holland, coordinator of the Sociology Master's Thesis program.

PART I: GENERAL INFORMATION

Project title: Framing public unrest: policy consequences

Name, email of student: Josien Kamp, 546194jk@eur.nl
[REDACTED]

Name, email of supervisor: Godfried Engbersen, engbersen@essb.eur.nl

Start date and duration: Jan 2021 – jun 2021

Is the research study conducted within DPAS YES

If 'NO': at or for what institute or organization will the study be conducted? (e.g. internship organization)

PART II: HUMAN SUBJECTS

1. Does your research involve human participants. YES

If 'NO': skip to part V.

- If 'YES': does the study involve medical or physical research? NO

Research that falls under the Medical Research Involving Human Subjects Act ([WMO](#)) must first be submitted to [an accredited medical research ethics committee](#) or the Central Committee on Research Involving Human Subjects ([CCMO](#)).

2. Does your research involve field observations without manipulations that will not involve identification of participants. YES

If 'YES': skip to part IV.

3. Research involving completely anonymous data files (secondary data that has been anonymized by someone else). YES

If 'YES': skip to part IV.

PART III: PARTICIPANTS

1. Will information about the nature of the study and about what participants can expect during the study be withheld from them? NO

2. Will any of the participants not be asked for verbal or written 'informed consent,' whereby they agree to participate in the study? NO

3. Will information about the possibility to discontinue the participation at any time be withheld from participants? NO

4. Will the study involve actively deceiving the participants? NO

Note: almost all research studies involve some kind of deception of participants. Try to think about what types of deception are ethical or non-ethical (e.g. purpose of the study is not told, coercion is exerted on participants, giving participants the feeling that they harm other people by making certain decisions, etc.).

5. Does the study involve the risk of causing psychological stress or negative emotions beyond those normally encountered by participants? NO

6. Will information be collected about special categories of data, as defined by the GDPR (e.g. racial or ethnic origin, political opinions, religious or philosophical beliefs, trade union membership, genetic data, biometric data for the purpose of uniquely identifying a person, data concerning mental or physical health, data concerning a person's sex life or sexual orientation)?

YES

7. Will the study involve the participation of minors (<18 years old) or other groups that cannot give consent?

NO

8. Is the health and/or safety of participants at risk during the study? NO

9. Can participants be identified by the study results or can the confidentiality of the participants' identity not be ensured? NO
10. Are there any other possible ethical issues with regard to this study? NO

If you have answered 'YES' to any of the previous questions, please indicate below why this issue is unavoidable in this study.

Participants will be asked about their views on the 'avondklokrellen'. This topic can be considered politically sensitive. Although I will not ask the participants about their specific political or ideological views, it can unconsciously be expressed in the discursive

PART VI: SIGNATURE

Please note that it is your responsibility to follow the ethical guidelines in the conduct of your study. This includes providing information to participants about the study and ensuring confidentiality in storage and use of personal data. Treat participants respectfully, be on time at appointments, call participants when they have signed up for your study and fulfil promises made to participants.

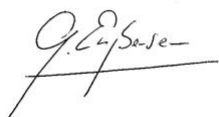
Furthermore, it is your responsibility that data are authentic, of high quality and properly stored. The principle is always that the supervisor (or strictly speaking the Erasmus University Rotterdam) remains owner of the data, and that the student should therefore hand over all data to the supervisor.

Hereby I declare that the study will be conducted in accordance with the ethical guidelines of the Department of Public Administration and Sociology at Erasmus University Rotterdam. I have answered the questions truthfully.

Name student: Josien Kamp

Date: 19-03-2021

Name (EUR) supervisor:

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'J. Kamp', with a horizontal line drawn underneath the name.

Date: 19-03-2021

